

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TOR HEDBERG

De viktigaste strömningarna i den nutida
Svenska Literaturen

Stockholm 1891

(Br.) Lit.-hist.
Sv.

80.40
/ 707

169

INSTITUT RUDY.

GRUNDADT ÅR 1860

FÖR BEFORDRANDET AF DE FRÄMMANDE SPRÅKENS STUDIUM.

7, Rue Royale, 7.

PARIS.

FÖRELÄSNINGAR

PÅ TJUGU SPRÅK

ÖFVER DEN NUTIDA LITERATURENS STÄLLNING

I ALLA DE FÖRNÄMSTA LÄNDERNA

AF FRAMSTÅENDE FÖRFATTARE OCH VETENSKAPSMÄN,

af olika nationaliteter.

**DE VIKTIGASTE STRÖMNINGARNA I DEN NUTIDA
SVENSKA LITERATUREN**

AF

TOR HEDBERG.

FÖREDRAG ..... 1891.

STOCKHOLM. ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI
1891.

De viktigaste strömningarna i den nutida svenska litteraturen

af

TOR HEDBERG.

—••••—

En skildring af de nutida literära strömningarna i Sverige måste helt naturligt föregås af en återblick på det senaste tjugutalet år, på de idéer, som därunder gjort sig gällande inom litteraturen, de olika riktningar, som kämpat med hvarandra, de personligheter, som därunder framträdtt och lyckats eller icke lyckats att förskaffa sin individualitet gehör och auktoritet hos den läsande allmänheten, kort sagdt en öfversikt öfver litteraturens utvecklingsgång under det närmast förflutna skedet.

Denna utvecklingsgång är i stort taget densamma, som vi möta inom de flesta andra länders litteratur, med de skiftningar, som bero på de olika nationernas skilda skaplynnen, deras mer eller mindre framträdande plats i den stora kulturkampen, på den prägel, hvarmed rörelsens ledare stämplat densamma. Det är densamma, som i Frankrike burits först och främst af Zolas energiska diktarlyenne, och hvars mest framträdande exponent väl är hans väldiga romancykel: les Rougon-Macquart, denna de nya idéernas kanske något för väl disciplinerade hufvudstyrka, som, tungt beväpnad, seg och uthållig, alltid verkande genom massanfall, steg för steg kämpat sig fram, vunnit terräng, värfvat anhängare, burit stridens tunga och hetta, aldrig, icke ens i hvilans ögonblick, lagt sina vapen ifrån sig, medan lättare troppar rundt omkring kämpat under samma tecken med mera af det galliska lynnets själfsvåldiga behag och äfventyrslysta; densamma som nu, sent omsider, håller på att bryta igenom i Tyskland och gifva sin färg åt dess litteratur; densamma, som redan länge varit bofast i Ryssland, där den fått

sitt alldeles egendomliga och originella uttryck af nationens säregna lif och seder, såsom de afspeglat sig i en tre, fyra stora diktares sinnen; densamma, som i Danmark samlat sig omkring och haft sin stödjepunkt i Georg Brandes' rika, omfattande intelligens och inträngande, förstående kritik; densamma slutligen, som i Norge upptagits af och verkat befruktande på dess tvenne stora nationella diktare, Ibsen och Björnson. Det är den moderna realismens utveckling i vårt lilla aflägsna land, som jag då skall försöka skildra, denna realism, för att nu använda det gängse namnet, hvars form är ett, åtminstone till sträfvandet, troget och lefvande naturstudium, och hvars idéinnehåll väsentligen är bygd på de naturvetenskapliga, filosofiska och sociala forskningar och på forskningarna byggda system, hvars förnämsta målsmän äro att söka i England, en Darwin, Stuart Mill, Spencer.

* * *

Hur har då denna realistiska strömning gestaltat sig i den svenska literaturen, hvilka äro de former i hvilka den där med förkärlek uttryckt sig, dess karakteristiska kännetecken, dess nationella färgläggning? Vare det sagdt först som sist, det nationella är, åtminstone för en genom så väl tid som rum närstående betraktare, icke mycket starkt framträdande. Detta är också en af de med största ifvern och största ihärdigheten upprepade anklagelser, som rörelsens motståndare riktat mot densamma. Man har kallat hela den nyare literaturen i Sverige för en efterklangsliteratur och man har sökt förebilderna dels inom den franska, dels och med förkärlek inom den dansknorska literaturen. Det är möjligt, det är i många fall visst att så är; det synes endast något orättvist att särskildt förebrå denna riktning det som man med samma skäl skulle kunna örebrå hela den svenska literaturen. Ty denna har aldrig haft något genomgående nationellt skaplyne; vi hafva haft ett par tre nationella snillen — Bellman, Tegnér, Almqvist — men annars är det icke svårt att i vår literatur spåra förebilderna, den franska klassiciteten, den tyska romantismen o. s. v.

Denna bristande nationella karakter märkes i synnerhet i uppfattningen, sättet att se och skildra, stilen, den yttre formen. I dessa afseenden kan man spåra en tydlig, nästan allt för tydlig påverkan af utländska mönster, särskildt från våra grannar norrmännen och danskarne. Ämnena äro däremot nästan uteslutande nationella, såsom äfven naturligt är. Författarnes sträfvanden har, i likhet med hela den literaturströmmings de tillhöra, varit att gifva, såsom Zola säger, "*des documents humaines*", och helt naturligt hafva de då hämtat materialet därtill ur det

lif, som låg dem närmast och med hvilket de voro mest förtrogna. Därför öfverflödar de senaste tiotalens svenska litteratur på folkklifsskildringar, och här hafva vi äfven att söka de mognaste, säkraste, stundom äfven de mest individuella uttrycken för hvad denna litteratur velat och kunnat gifva. Strindbergs Hemsöborna, Ernst Ahlgrens Folkklifsbilder, Gustaf af Geijerstams dito, för att endast nämna några ur den rika samlingen, äro helt visst alla af bestående värde, och särskildt är det första arbetet så genuint svenskt icke endast till sitt ämne utan äfven till uppfattning och återgifvande, att det i detta afseende intar en alldeles särskild plats, — genuint svenskt på samma gång som genuint Strindbergskt.

Ty det är det utmärkande för den diktning, som med skäl kan göra anspråk på att benämnas nationell, att den på samma gång och i ordets fullaste mening är individuell. Den är buren af individer, personligheter, som på samma gång de gifvit uttryck åt sin egen ursprunglighet, gifvit uttryck åt de djupliggande egenheter och karaktersdrag hos sitt folk, som de med det hafva gemensamt. Och detta väl icke därför att dessa nationella egenheter hos dem varit till finnandes i större mått, utan därför att de med snillets kraft förstått att belysa dem skarpare, gifva dem ett mera slående uttryck än andra. Ju mera individuell en diktning blir, dess mera nationell skall han äfven blifva, så länge folken inom skiljande gränser tala skilda språk och hafva skilda seder.

Se på den ryska litteraturen, den kanske mest utprägladt nationella af alla samtida; den är buren af sins emellan så olika personligheter som Turgenjeff, Dostojewsky, Tolstoi, men alla tre personligheter i ordets fullaste mening. Eller för att taga ett annat exempel, se på tvenne diktare sådana som Ibsen och Björnson, så vidt skilda från hvarandra till lynne, åskådningssätt, syftemål och förutsättningar, som man gärna kan tänka sig två människor; och likväl slår det oss till mötes ur bådas diktning, hur olikartad den än är, något, som vi icke tveka att kalla norskt, en fläkt från detta lilla land med dess storartade bergsnatur, dess djupa fjordar, dess ensamma lif uppe på fjällen, dess härdiga, på samma gång så ungdomsfriska och så tungsinta folk.

Det folk, som är nog ungdomligt och lifskraftigt för att kunna alstra själfständiga, ursprungliga personligheter, nog lyckligt att förstå deras betydelse och vilja gifva dem möjligheter att bibehålla och utveckla sig — eller nog olyckligt att behöfva deras hjälp i fara och förtryck, skall icke vara i saknad af en nationell litteratur. Men i det land, där personligheten förkrympes, fuskas bort eller förkväfvades, där skall äfven den nationella litteraturen föra ett tynande lif, och där får man

nöja sig med att lefva på en andlig föda, som hämtar sin must från främmande håll. Det är dock bättre det, än om den skulle vara i saknad af all must.

De förhållanden, under hvilka den unga svenska literaturen på det senaste tjugotal år haft att kämpa sig fram och utveckla sig, hafva icke varit de lyckligaste. Jag syftar här icke på det motstånd, den fått röna, ty motstånd möter allt nytt, till och med allt gammalt nytt, och motstånd kan nog behövas för att spänna krafterna och hålla intresset vaket; motståndet har varit stort nog, men likgiltigheten större, och likgiltighet är både nedslående och förslappande. Orsakerna till denna likgiltighet äro mångahanda: de hafva sin rot i sociala och politiska förhållanden, som det skulle föra oss för långt att här närmare utveckla och som icke direkt tillhöra området för denna uppsats; faktum är att den förefunnits och verkat nedtryckande på literaturen, som alltid ändå i ett så litet land som Sverige måste föra en bekymmersam tillvaro. Detta måste man taga i betraktande, då man söker bilda sig ett rättvist omdöme om de resultat den lämnat.

* * *

Men innan jag öfvergår till en skildring af dessa resultat, torde det vara i sin ordning att kasta en blick på de författare och den literatur, som dels ställt sig i afgjord opposition mot den realistiska riktningen, dels ställt sig utom striden, dels låtit sig så småningom påverka af de nya idéerna.

Jag nämner då först Victor Rydberg. Hans skönliterära produktion har på den senaste tiden icke varit stor, upptagen som han varit af sin verksamhet som lärare i kulturhistoria vid Stockholms högskola och af sina vidtomfattande studier i den nordiska mytologien. Sedan han utgaf sin samling dikter, hvilka genom formens skönhet, genom tankedjup och personlig adel intaga en hedersplats i den svenska poesien, har, så vidt jag minnes, intet mera betydande skönliterärt arbete af hans hand sett dagen. Men äfven om detta varit fallet, är det allt skäl att antaga att han ställt sig utom striden och gått sin egen väg. Hans diktning låter icke heller gärna inpassa sig inom någon af formlerna idealism eller realism. Till idéinnehållet ofta modern, till uppfattningen idéel, till formen klassisk i sin helstöpta fasthet och genomskinliga klarhet, är den det själfständiga uttrycket för en personlighet, som, djupt anlagd, grubblande till sitt skaplynne, men på samma gång begåfvad med en sällsynt bildande kraft, hyser en skygg motvilja för alla dagens strider, ja, snart sagdt för allt som kan synas hafva karakteren af tillfälligt.

Jämnårig med honom har Frans Hedberg fortsatt en literaturriktning, som i August Blanche hade sin mest populära målsman, och som i novellistisk form lämnade bilder ur det dagliga lifvet, skildringar, typer och figurer ur den värld rundt omkring oss, som vi alla känna. Realistisk till sitt syftsmål och ämnesval, om också icke till uttryckssättet, i samma mening som den nya realistiska skolan, hade den flere beröringspunkter med denna, än hvad båda i första anloppets häftighet kanske insågo, och Frans Hedberg har i sin fortsatta rika produktion, särskildt i flere af sina skärgårdsbilder och i sina dramatiska arbeten af allvarligare art, visat en tydlig påverkan af den samtida yngre litteraturens sätt att se och skildra.

Af den samling unga diktare, som på sextioalet utgafvo sina första literära försök under namn af Sju signaturer m. m., hafva många gått bort, såsom Bäckström, Björck, Klockhoff, Östergren. Men de båda, hvilkas namn sedan fått den största klangen, tillhöra ännu våra producerande författare, Snoilsky och Wirsén.

Sedan Snoilsky på sextioalet utgaf sin första diktsamling, inspirerad af hans vistelse i södern och med afseende på friskhet och ursprunglighet, kanske äfven poetisk kraft, det främsta han skrifvit, följde en lång period af tystnad, afbruten endast af utgifvandet af en liten samling formfulländade sonetter. Det såg ut som om grefve Snoilsky öfvergifvit sitt författarskap för sin diplomatiska verksamhet. Men då denna afbröts, vaknade diktaren åter upp ur sin dvala. Från sin vistelseort i Tyskland har han hvartannat eller hvar tredje år hemsändt en diktsamling, som mottagits med öppna armar af publik och kritik. I formen har han visat sig som den mästare, han i sitt första arbete lofvade att blifva, en mästare utan vank och lyte; till innehållet har han, så vidt hans i grund och botten aristokratiska natur det tillåtit, närmat sig tidens demokratiska anda i sympati för de små och förbisedda, det hårda, sträfsamma arbetet för brödet, för de sociala spörsmål, som röra sig i tiden.

Om han således kan sägas, åtminstone i några afseenden, hafva närmat sig och visat sympati för den realistiska riktningen inom litteraturen, så är detta däremot icke fallet med Wirsén. Han har från början varit dess häftigaste och oförsönligaste motståndare, och han har under en lång följd af år i egenskap af kritiker i ett par dagliga tidningar bekämpat den ur religiös, social och estetisk synpunkt. Bredvid denna polemiska verksamhet har han varit mycket produktiv som författare, och hvarje år har han utsändt en större eller mindre diktsamling, ofta af religiöst, alltid af idylliskt innehåll. Som formkonstnär är äfven han framstående, ehuru väl icke så oklan-

derlig som Snoilsky; som idylldiktare är han utmärkt af vekhet och behag, men icke af någon egentlig originalitet.

* * *

Den unga litteraturens genombrott skedde med arbeten af satirisk och polemisk art. Det var August Strindberg, som här gick i breschen med Röda rummet, Nya riket m. fl. arbeten. Denne författare förtjänar och måste hafva en plats för sig i en skildring af den svenska litteraturen. På samma gång han inför den stora publiken spelat rollen af fanbärare för den nya riktningen, varit den som väckt det största uppseendet, det största intresset och den största oviljan, är det svårt att inränga honom i en bestämd literär skola till följd af så väl hans stora originalitet som hans stora oberäknelighet. Han är det största, kanske strängt taget det enda geniet inom den litteraturperiod som här behandlas, den som är i besittning af den skarpaste intuitiva blicken och den största skapande förmågan, men han är också som författare bland de ojämnaste. Bredvid arbeten af högt och bestående värde, fulla af originella tankar och nya uppslag, uttryckta i en stil, som i ursprunglighet, lif och åskådlighet söker sin like, finnas sådana som genom en småaktig, personlig hätskhet, genom uppfattningens ytlighet och stilens vårdslöshet med skäl skadat hans författarrykte. Han är mångfrestande som få, han har skrivit dramer, romaner, noveller, dikter, kulturhistoriska arbeten, sociala, naturvetenskapliga, kritiska m. fl. uppsatser. Han har upptagit, pröfvat, om också icke alltid så grundligt, förkastat, om också icke alltid på klart angifna skäl, de flesta af nutidens spörsmål och idéer, han har alltid förstätt att ställa dem i en ny belysning, ofta ensidig, men lärorik genom den originella kraften i hans egen begåfning. Han har något af upptäckare i sig, men han vill vara det alltid och på alla områden.

Då hafva i allmänhet de öfriga författare, som samtidigt med och efter honom uppträdt på skådebanan, varit mera trogna mot de principer och ideal, som de en gång omfattat, om det ock måste erkännas att det varit mindre geni i deras trohet än i hans ombytlighet. Den konstform, som dessa författare med förkärlek odlat, har varit noveller, såsom äfven naturligt är, då det är den som bäst lämpar sig för det syftemål, de uppställt för sig, de problem de velat dryfta, de sidor af lifvet de velat framställa. De större romanerna äro färre, — beroende säkerligen till stor del därpå, att författarne sällan varit i en sådan ställning att de kunnat odeladt ägna sig åt mera omfattande arbeten — men äfven sådana finnas dock.

Det gemensamma utmärkande draget för hela denna novell-diktning har varit sträfvan efter verklighetstrohet, denna sträfvan naturligtvis framträdande mer eller mindre starkt, med de nyanser som berott på de olika författarnes naturell. Det har med få undantag varit skildringar ur det moderna lifvet, som lämnats; den historiska romanen och novellen har varit så godt som alldeles öfvergifven. Under dessa skildringar har då för det mesta legat en vare sig direkt eller underförstådd afsikt att påpeka ett lyte inom det moderna samhällslifvet, ställa en fråga under debatt, dryfta ett problem.

Ty det är det andra utmärkande draget för denna literatur, att den i likhet med den samtidiga norska och danska varit en problemliteratur. Man har icke hyllat den satsen att dikten är till för sin egen skuld, utan man har ställt den i samhällslifvets tjänst. Samhället har varit den stora hjälten i denna diktning, individen oftast skildrad i sitt förhållande till, sina konflikter med denna. Därför har det nästan icke alls varit några stora, enastående personligheter, som skildrats, det har varit hvardagsmänniskor, lefvande ett hvardagslif och tänkande hvardagstankar, den första bäste ur den stora hopen, som utgör samhället, formar dess ideal, skapar dess fördomar, smider dess bojor och själf lider under deras tryck. De problem som dryftats hafva varit af religiös, social och könslig art, framställda gemenligen i opposition mot den gängse samhällsuppfattningen. Därför kan man säga att denna diktning till största delen, om icke till formen, så till meningen varit satirisk.

Ett särskildt rum inom denna literatur intager kvinno-indignations-litteraturen, såsom man med ett något långt men tämligen uttömmande namn kan beteckna den. Stöten till densamma gafs af Ibsens drama "Ett dockhem", som då det först utkom, väckte ett ofantligt uppseende i hela Skandinavien, gaf anledning till otaliga debatter, och, särskildt här i Sverige, till en lång följd af efterlikningar, som dels missuppfattade, dels öfverdrefvo författarens till "Ett dockhem" intentioner. Denna literatur behandlade förhållandet mellan man och kvinna, särskildt inom äktenskapet, och skildrade i skarpa färger kvinnans missgynnade, undertryckta ställning. Ehuru i mycket öfverdrifven och schematisk har den nog bidragit till att påpeka och förbättra många förefintliga missförhållanden. Nu har den så godt som alldeles upphört, och dess författare, bland hvilka kunna nämnas fruarna Edgren och Agrell, hafva, åtminstone tills vidare, sökt andra ämnen för sin penna.

Förutom intresset för samhällsspörsmålen har äfven, om ock i mindre grad, det psykologiska intresset gjort sig gällande, intresset för att söka förstå och förklara människan i hennes inre och yttre lif, framlägga förutsättningarna för att hon blifvit

den hon är, blotta hennes hemliga själsrörelser, yppa hennes outtalade tankar. På detta område har särskildt ärfthighetsteorien spelat en betydande roll, ehuru den nu synes hafva börjat förlora något af sin nimbus.

Såsom redan är nämnt intaga folklifsskildringarna ett mycket stort rum inom den nya literaturen, och här är det väl vi möjligen skulle finna den tendenslösa skildringen, diktningen för sin egen skull. Vårt land erbjuder också ett synnerligen rikt material för sådana skildringar, till följd af den växlande folkkarakter, hvartill landets egen beskaffenhet gifvit upphof. Sverige är ett till sina naturförhållanden mycket omväxlande land, utan någon genomgående, förhärskande karakter; det är icke ett bergland, såsom Norge, icke ett slättland såsom Danmark, icke ett skogland såsom Finland, det är litet af alla delarna. Måhända ligger häri den djupaste grunden till den brist på utpräglad nationell karakter, som ofta anmärkts så väl hos själfva folket, som hos yttringarna af dessandliga lif, dess konst och literatur. Men om så är borde åtminstone en motsvarande fördel kunna vinnas i rikedom och omväxling.

Utsträckt i norr och söder, företer Sverige en profkarta på de mest växlande naturscenerier. Längst i norr det Lappländska höglandet, där här och där en snötäckt bergstopp reser sig, där vidsträckta sjöar breda sina blåa ytor, där floderna strömma från den norska fjällgränsen ned mot Bottenhafvet, hemvist för en alltmera undanträngd, så småningom antagligen utdöende nomadbefolkning, som har sitt uppehälle af de väldiga renhjordar, hvilka där hafva sina största delen af året snötäckta betesmarker. Så öfvergår höglandet till skogsland, men floderna fortsätta, mil efter mil kantade af de mörka granarna, af tallarnas högresta stammar, skogslandet öfvergår till slättland, bredande ut sig omkring de stora sjöarna i mellersta Sverige, eller ock taga löfträden vid, björkdungar och ekbackar, kantande otaliga småsjöar, sträckande sig öster ut, långt ut till hafs, där skärgården breder sina otaliga öar och holmar, sökande möta den finska på halfva vägen. Och efter att åter hafva klädt sig i sten och tall och gran på det smäländska höglandet, kärft och hårdt, sänker landet sig mot söder till det natursköna Blekinge, till den bördiga skånska slätten och kastar sig i väster, söndersplittrad till en skärgård af kala klippor, ut i hafvet.

Den befolkning, som har sin hemvist i dessa olika trakter, är ännu, trots civilisationens jämnande inflytande, mycket olika till så väl den yttre typen, som språk, skaplyne och sedvänjor. Få språk äro väl så rika på dialekter som det svenska, och dialekter, så vidt skilda från hvarandra som till exempel dalskan och skånskan, halländskan, gotländskan m. fl. Här har för

författarne erbjudit sig ett rikt fält för studium och skildring, och ännu torde det icke på långt när vara uttömdt.

Dessa ofvan anförda riktningar, den som rör sig med sociala, religiösa och andra samhällsproblem, den psykologiska och folk-lifsskildringen torde vara de viktigaste och mest framträdande inom den yngre svenska novell-litteraturen. Bland de författare, som här gjort sig bemärkta, vare sig inom ett eller flera områden, kunna nämnas fru Edgren, nu d:ssa di Cajanello, Gustaf af Geijerstam, Ernst Ahlgren, Georg Nordensvan, Oscar Levertin, Ola Hansson, Axel Lundegård, Anna Wahlenberg m. fl.

* * *

Den poetiska litteraturen inom den nu behandlade perioden är icke mycket betydande, hvarken till sitt omfång eller till sin halt. Det är prosadiktningen som dragit till sig de flesta krafterna. Under det att det förut varit snart sagdt regel att en författare debuterat med en diktsamling, har nu regeln varit den att debuten bestått i en samling skisser. Anledningen till denna den poetiska formens tillbakasättande är säkerligen att söka i literaturperiodens så att säga praktiska karakter, dess sysslade med frågor, som svårigen lämpa sig för poetisk behandling, dess sträfvan efter objektivitet, dess motvilja för att låta det egna jaget direkt framträda. Och detta har gifvit sin färg äfven åt den poesi, som framkommit. Den har varit beskrifvande eller berättande, den har gifvit små landskapstaflor eller novelletter, satta på vers, den har, äfven den, sysslat med de stora samhällsfrågorna, men den har nästan skyggt undvikit att gifva luft åt de personliga känslöstämningarna. Lyriken inom den intar en mycket ringa plats, — den lyrik som är personlighetens uttryck.

På sista tiden synas tecken tyda på att en förändring i detta afseende är på väg att inträda, något som jag längre fram närmare skall beröra.

Jag nämner här namnen A. U. Bååth, Edvard Fredin, Ola Hansson, Daniel Fallström m. fl.

Den dramatiska diktningen slutligen har icke heller räknat många idkare och icke någon, som uteslutande ägnat sig däråt. På våra scener har länge den fransyska och den tyska dramaten varit förhärskande, på den Kungliga eller som den nu heter Dramatiska teatern den fransyska komedien, på småteaternarna den franska farsen och den tyska possen. Så har man då och då stuckit emellan med Ibsens och Björnsons dramer, mera sällan med något svenskt originalarbete.

Den af de yngre författarne, som visat den största dramatiska begåfningen, är otvifvelaktigt August Strindberg, men

hans dramer hafva, oaktadt sin originalitet, kanske just till följd af den, icke slagit vidare an och icke haft något långt lif på scenen, om man undantar hans sagospel: Lycko-Per, ett undantag, som är ganska betecknande för publikens smak. På den sista tiden har han skrivit en följd af psykologiska enaktsdramer, men dessa hafva ännu icke alls blifvit bofasta på våra teatrar.

Utom honom hafva fruarna Edgren och Agrell skrivit skådespel, som nästan uteslutande varit af tendensiös art.

Lustspelet räknar i Sverige äldre anor än det allvarligare skådespelet. Här var det som August Blanche, Johan Jolin, Frans Hedberg, vunno sina segrar. Publiken går, här som annorstädes, på teatern för att ha roligt, och som författarne behöfva publiken, ha de måst rätta sig efter dess smak. Om också icke rik, så är den nyare svenska dramatiken dock mindre fattig på lustspel än på skådespel. Bland de författare som här framträdt kunna nämnas Ernst Lundquist, Gustaf af Geijerstam, Per Staaff, Anna Wahlenberg m. fl.

* * *

I och med denna återblick på de senaste tiotalens litteratur i Sverige, har jag äfven angifvit de flesta af de författare som nu äro verksamma. Med ett enda undantag, som jag här nedan utförligare skall omnämna, kan man säga att på de senaste åren icke någon ny författare framträdt, som åtminstone ännu gjort sig vidare bemärkt. Däremot har ett par luckor uppstått genom Ernst Ahlgrens och Edvard Fredins bortgång.

Ernst Ahlgren, pseudonym för fru Viktoria Benedictson, är en af de författare, som vunnit det största erkännandet och det största insteget hos den läsande allmänheten. Efter att förut under andra pseudonymer hafva skrivit åtskilligt, som sedan, och med skäl, fallit i glömska, framträdde hon vid ett par och trettio års ålder under det författarmärke, hvarunder hon sedan gjort sig känd. Ehuru icke omfattande så många års verksamhet, är hennes produktion dock ganska rik, och äfven efter hennes död hafva åtskilliga arbeten af hennes hand sett dagen, utarbetade af Axel Lundegård, som redan under hennes lifstid stundom samarbetade med henne. Hon har skrivit romaner, hvaraf Fru Marianne är den mest berömda, noveller, folklifsskildringar från sin hemort Skåne, dramatiska arbeten, hvaraf det af hr Lundegård efter hennes död fullbordade och utgifna skådespelet: Den bergtagna, är det mest betydande. Med rika gåfvor, en aldrig tröttad kärlek för sitt kall, en skarp, på ett lefvande intresse stödd iakttagelse-

förmåga, hade hon efter mycket sökande, mycket arbete lyckats finna sitt själfständiga område, sitt originella uttryckssätt, och tycktes hafva en vacker bana framför sig, då hon för ett par år sedan med egen hand gjorde slut på sitt lif. Hennes bortgång var otvifvelaktigt en stor förlust för den svenska literaturen.

Edvard Fredin hade under sin listid gjort sig mest känd för en mycket stor formtalang; hans öfversättningar från främmande skalders tillhöra de alla bästa inom den svenska literaturen. Efter sin död har han äfven blifvit framdragen och uppskattad som själfständig diktare, i det att ett par samlingar dikter af hans hand sett dagen. Det sista året han lefde eröfrade han äfven Svenska akademiens stora pris för en större dikteykel.

Innan jag nu slutligen går att omnämna de företeelser, som kunnas anses utgöra den allra nyaste strömningen inom den svenska literaturen, anser jag mig här böra nämna ett namn, som, ehuru icke svenskt, dock står i ett visst samband med vår literatur. Jag menar fru Sophie Kowalevsky, hvars plötsliga och oväntade bortgång för ett par månader sedan väckte ett allmänt uppseende och deltagande i hela det bildade Europa. Efter att hafva vunnit ett berömdt namn såsom ett af vårt århundrades främsta matematiska snillen, var hon på väg att skaffa sig ett, om kanske också icke lika berömdt som författare, då döden hastigt borttryckte henne på höjdpunkten af hennes alstringskraft. Ehuru hennes literära arbeten väl, strängt taget, få anses tillhöra den ryska literaturen, böra de äfven nämnas här, då det var i Sverige hon hade sin verksamhet, då hon skref dem, och de först utgäfvos på svenska språket.

* * *

De företeelser, jag ofvan omnämnt såsom den nyaste strömningen inom den svenska literaturen, kunna närmast betecknas såsom en reaktion emot realismen, mot de former, den i vårt land tagit sig, mot de teorier den gjort gällande och så småningom lyckats meddela åtminstone en del af den läsande allmänheten. Denna reaktion har visserligen ännu icke tagit sig någon synnerligen skarpt utpräglad form, men tecken tyda på att den kommer att vinna i utbredning och styrka, och den bör därför icke här förbigås.

Den yttrade sig först i form af en protest från en till tiden för sitt framträdande, om också icke till åren yngre författare, Werner von Heidenstam. Efter att för några år sedan hafva debuterat med en diktsamling: Vallfart och Vandringsår, af stor poetisk kraft och originalitet, utgaf han ungefär sam-

tidigt med en roman, *Endymion*, en literär broschyr, i hvilken han opponerade sig emot den realistiska skolans, enligt hans åsikt, för de olika författarindividualiteterna tryckande fjättrar, mot dess hämmande af subjektiviteten i åskådnings- och uttrycks-sätt, mot dess förkärlek för ett pedantiskt detaljmåleri. Och gent emot de realistiska författarnes dystra världsåskådning, deras böjelse för att se allt grått i grått har han dels i denna broschyr, dels i företal till sina böcker uppställt en lifsglädje af skarpt framträdande österländskt skaplygne.

Men äfven inom de realistiska författarnes egna led har på sista tiden framträdtt en viss trötthet vid deras gamla ideal, en viss otålighet öfver de band de själfva pålagt sig, ett begär om också ännu icke direkt en sträfvän elter något nytt. Gent emot den förut så högt skattade objektiviteten i skildringen har man uppställt den personliga uppfattningen och stilen som det eftersträfvansvärda, gent emot det förut förhärskande samhälleliga intresset, har individualismen, såsom den predikats t. ex. af Nietzsche, gjort sig gällande.

Det fordras icke någon vidare skarp blick för att se sambandet mellan dessa rörelser och likartade inom kontinentens litteratur, särskildt då den franska, med dess hos de allra yngsta författarne framträdande böjelse för en mystisk-spiritualistisk världsåskådning, dess opposition mot Zolaismen, dess sysslande med de fenomen, som vetenskapen i och med de hypnotiska och suggestiva experimenten, fäst uppmärksamheten på. Formerna och yttringarna kunna vara olika, sträfvandet är det samma, sträfvandet efter något nytt.

Om man nu frågar sig hvad innebörden af dessa olikartade företeelser är, om de betyda, att den realistiska riktning inom litteraturen, som varit förhärskande under det senaste tjugutalet år, nu har spelat ut sin roll och att vi nu stå inför en inträdande romantisk period, eller att litteraturen nu kommer att slå in på alldeles nya, förut oförsökta banor, så kan svaret väl ännu endast blifva hypothetiskt. Och ytterst beror det väl på hur man uppfattar realismen. Uppfattar man den som en skola med skarpt begränsade regler, görande anspråk på allmängiltighet, med sina bestämda former och sitt en gång för alla fastslagna idéinnehåll, så kan svaret väl icke blifva annat än jakande, ty den andliga verksamheten låter icke binda sig af några regler. Men uppfattar man den däremot som den grundprincip att dikten måste stöda sig på verkligheten för att blifva kraftig och lefvande, i lifvets studium söka sin näring och sin förnyelse, att den i sig själf rikaste och ursprungligaste ande endast kan vinna på ett sympatiskt intresse för alla lifvets olika former och yttringar, då tror jag att realismen nu lika litet som någonsin förut spelat ut sin roll, ty i den mening

hafva alla stora författare och all lifskraftig literatur varit realistiska, och då tror jag att de företeelser, som jag ofvan omnämnt, icke äro annat än en realismens nydaningsprocess, en sträfvan att utvidga dess område, med det införlifva nya landvinningar inom andens och sinnenas värld, jag tror att det åtminstone vore lyckligt om så vore.

Den realistiska skola, om vi nu skola kalla den skola, hvars yttringar inom Sverige jag här ofvan antydt, har fått uppbära många förebråelser för ensidighet, förkärlek för att syssla med det fula i lifvet, pessimism och brist på positiva ideal. Många af dessa förebråelser tror jag äro orättvisa, särskildt den sista; andra hafva väl skäl för sig. Den moderna realismen har utan tvifvel åtskilliga synder på sitt samvete, men kanske en gång dess synder skola bli va den förlåtna för det goda den likväl uträttat. Detta goda tror jag hufvudsakligast är, att den verkat uppfostrande på så väl författare som läsare, i det den höjt anspråken på iakttagelsens skärpa och uttryckets träffsäkerhet, på skildringens sanning och figurernas skiftande, individuella lif. Dess ensidighet botas väl icke däraf att en annan skola träder i dess ställe, med sin ensidighet, det är att bota ondt med ondt, men väl däraf att författarne frigöra sig från skolan, för att använda dess lärdomar i en så vidt möjligt själfständig, individuell verksamhet. Det är en gammal sats att man får lof att lära sig krypa innan man kan gå; har den moderna literaturen hitintills ofta krupit, såsom man förebrår den, bör den nu kunna visa att den kan gå.

Dag för dag vidgas området för den mänskliga kunskapen, öppnas nya fält för den vetenskapliga forskningen, för tänkarens grubbel, för fantasiens upptäcktsresor, blottar den inre och den yttre världen, tankens och sinnenas, verkligheten med ett ord sagt, nya vidder för vårt öga. Naturligt är då att dikten, som är verklighetens afspegling, söker sig nya banor, äfven den, nya områden, nya ämnen och därför äfven nya uttrycksmedel. Hvad man vill hoppas är att denna utveckling må gå mot allt större frihet, personlig själfständighet och, hvarför icke, verklighetstrohet, blott denna verklighet icke fattas smått och inskränkt utan i hela sin stora, omfattande betydelse.

Man säger att dikten har varit på väg att nedsjunka till en död verklighetsfotografering, och man kräfver åter plats för fantasien inom densamma. Det är godt, ty utan fantasi ingen verklig författare, men heller ingen verklig författarfantasi, som icke har lifvets eget innehåll. Ty det är dock det som utmärker den sanna talangen, att han, äfven när han synes som mest fantastisk, alltid träffar verkligheten på hufvudet. Hvad är det vi beundra i en stor författares arbete, hvad är

det som griper oss och riktar oss, det är alltid den kraft eller innerlighet, hvarmed han återgifvit lifvet i någon af dess skiftningar, det är aldrig den fantastiska formen i sig själf, det är det sanna innehållet som speglar sig i den och formen blott för så vidt den ger ett slående uttryck därför. Hvad menas, strängt taget, med ett fantastiskt arbete, en fantastisk figur eller en fantastisk skildring, det är alltid en känsla eller en tanke, som är i högsta mening verklig, hvilken iklädts former återigen lånade från verkligheten, för att sålunda tala ett för mängden begripligare språk. Det är en verklighet, öfverflyttad i en annan verklighets form, något osynligt som är gjordt synligt. Hade språket ett fullt exakt uttryck för detta innehåll i dess egen form, tror jag icke att en sådan öfverflyttning skulle göras, och jag tror äfven att vi så småningom närma oss ett sådant mål. Vi hafva öfvergått från symbolisering till personifiering, från ett fjärmare till ett närmare lifvet, det är icke omöjligt att vi kunna komma ändå närmare.

Man har vidare tröttnat på litteraturens trägna sysslande med frågor af allmän och samhällelig art, och man kräfvat rätt för diktaren att åter göra sitt eget jag gällande, att i dikten gifva uttryck åt sina känslor, sina tankar, sina personliga fröjder och sorger. Det är äfven godt, blott icke detta går till en annan ytterlighet, blott icke diktaren förnämt drager sig undan från de intressen som upptaga hans samtid, ty förlorar han det innerliga sambandet med den, är det äfven fara värdt att han förlorar eller förvanskar sin egen personlighet. Det sägs att vår tid är en nivellerandets tid, en tid som sträfvat att göra alla lika, utjämna alla skiljaktigheter i stånd, yttre villkor, lefnadsvanor och därför äfven i lynnen och karakterer; de finnas, hvilka i detta se en fara för hela mänskligheten, som frukta att på detta sätt hela bildningsnivån skall sänkas, och som i likhet med den tyska skalden-filosofen Nietzsche se den enda räddningen i en, om också hänsynslös individualism, och drömma om "den store ensamme", såsom det ideal mot hvilket vi måste sträfva. Skarpt motsatta, synbarligen oförenliga stå ännu socialismen och individualismen gent emot hvarandra. Hven vet, om det icke skall vara framtiden förbehållet att samman-smälta dessa synbarligen så fientliga sträfvanden, hvem vet, om icke den största möjliga lycka för det stora flertalet en gång äfven skall komma att betyda den största möjliga frihet för den enskilde.

På alla håll, hvart vi vända våra blickar, möta oss frågor, som vänta på sin lösning, nya uppslag, som skola fullföljas, brister, som skola fyllas, resurser, som skola finna sin användning, uppgifter, lockande, löftesrika, men äfven mödosamma,

ja stundom, efter hvad det kan synas, hopplösa uppgifter för det mänskliga utvecklingsarbetet. I detta utvecklingsarbete har äfven literaturen en plats, som den hvarken skall kunna eller vilja undandraga sig att fylla.

Kanske skall äfven den svenska literaturen kunna göra sin, om också blygsamma insats i detta stora, gemensamma kulturarbete. Det är med uttalande af den förhoppningen jag vill sluta denna korta öfversikt öfver dess nuvarande ställning.

6000096646

Göteborgs universitetsbibliotek

HEDBERG, TOR, De viktigaste strömningarna i den nutida svenska
litteraturen. Föredrag... Sthlm 1891. 15 s. 8:o. [169]

Helskinnbd. Gult omslag, på vilket (utom huvudtiteln som ovan) läses: Institut
Rudy. Grundadt år 1860 för befordrandet af de främmande språkens studium.
7, Rue Royale, 7. Paris. Föreläsningar på tjugu språk öfver den nutida litera-
turens ställning i alla de förnämsta länderna af framstående författare och ve-
tenskapsmän af olika nationaliteter.

I Dagens Nyheter 14 augusti 1931 skriver Ruben G:son Berg: »Att en sådan
modern litteraturöversikt som Hedbergs kunnat förbli fullkomligt okänd, ehuru
den trycktes i Stockholm, beror på att den säkerligen aldrig såldes i någon svensk
bokhandel; det enda exemplar av skriften jag känner till — mitt eget — har
icke något pris på omslaget.» Arbetet är det första som ger en sammanfattande
framställning av det litterära 1880-talet.

Ytterst sällsynt.

